

Valentina Trubniova, Jolanta Karbowniczek

"Pedagogika przedszkolna" : słownik terminologiczny i objaśniający – jako pierwsze dzieło w Europie i na świecie

---

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 3-4, 121-126

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sięganie do okultyzmu, magii i czarów nie jest wyrazem nowoczesności i postępu rodzaju ludzkiego. W skład New Age wchodzi także nurty, które stają się niebezpieczne dla ludzi. Nie można bowiem odciągać człowieka od tego, co jest wartościowe. Wartością samą w sobie jest poszanowanie tradycji, a także tolerancja wobec innych poglądów.

Opracowanie pisane jest prostym językiem, który jest zrozumiały dla każdego czytelnika. Analiza „Koncepcji człowieka w New Age” pozwala stwierdzić, iż autor chciał wyrazić to, co nurtuje wielu ludzi żyjących we współczesnych czasach. Współczesny człowiek bywa często zagubiony, a lektura tej książki pozwala zrozumieć wiele prawd.

Lidia Pawelec

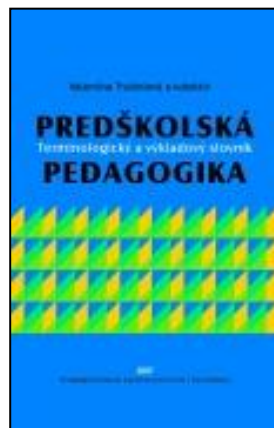
Doc. PhDr. Valentina Trubiniová, CSc
Katolícka univerzita v Ružomberku (Słowacja)

prof. dr hab. Jolanta Karbowniczek
Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum” w Krakowie

„PEDAGOGIKA PRZEDSZKOLNA” SŁOWNIK TERMINOLOGICZNY I OBJAŚNIAJĄCY – JAKO PIERWSZE DZIEŁO W EUROPIE I NA ŚWIECIE...

Na początku 2009 roku w słowackich księgarniach pojawiło się wspaniałe dzieło pedagogów – naukowców słowackich, polskich i węgierskich, zajmujących się problematyką wychowania przedszkolnego pt. „Słownik-Pedagogika Przedszkolna”. Pomysłodawcą a jednocześnie autorem tej znakomitej publikacji jest Valentina Trubiniová, długoletni, kompetentny i uwielbiany przez studentów pracownik Uniwersytetu im. J. A. Komeńskiego w Bratysławie, obecnie zatrudniona w Katedrze Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej Katolickiego Uniwersytetu w Ružomberku.

Pani docent przebywając na jednej z konferencji w Polsce, zaprezentowała wartość pedagogiczną tego dzieła, podkreślając jego niepowtarzalność i współczesność w dziedzinie pedagogiki przedszkolnej, dotąd nigdzie jeszcze niepublikowanej.

Wszelkie doświadczenia, przeżycia, olbrzymi trud, wytrwałość, pracowitość i niesamowite zaangażowanie Autorki w merytoryczne uszeregowanie wielu kategorii pojęciowych oraz samo konstruowanie i tworzenie słownika stały się motywacją do podzielenia się uwagami i wrażeniami z polskimi czytelnikami naszego kwartalnika. Zafascynowana dziełem, zachęcam wszystkich zainteresowanych do zapoznania się z niniejszym artykułem, skierowanym do tych osób, dla których edukacja przedszkolna stanowi najważniejszy, fundamentalny i propedeutyczny okres w rozwoju dziecka.

Warto pomyśleć nad tym, czy w Polsce nie podjąć się takiego wyzwania, mającego na celu skonstruowanie i opublikowanie tego typu słownika terminologicznego z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, którego jeszcze do tej pory nie można było znaleźć na półkach księgarskich i w żadnych bibliotekach.

Jolanta Karbowniczek

1. TROCHĘ HISTORII...

„Mądrość życiowa nie jest majątkiem jednej generacji, lecz wielu. Powstaje jak przepowiednia ludowa dotycząca deszczu w dzień św. Medarda. Pamiętaj, człowiek nie rodzi się z kołyską jak również przez zdobycie doktoratów, lecz z chwilą, kiedy dojrzeje w nim poznanie oraz uczucie człowieczeństwa.” Słowa te powiedział Martin Rázus.

Nauczyciel, wielki czeski pedagog Jan Amos Komeński, pierwszy systematyk pedagogiki przedszkolnej, wielokrotnie wypowiadał się na temat dziecka w wieku przedszkolnym. Poruszał kwestie, które aktualne są do dnia dzisiejszego. Na przykład: „Dwie przydatne rzeczy jednak można tu zrobić. Po pierwsze: niech zostanie napisana książka napomnień dla rodziców oraz wychowawczyń, aby poznali dobrze swoje zadania. Niech wypisane jest w niej w szczególności wszystko, czego trzeba uczyć dzieci, przy jakiej okazji, co powinno się rozpoczynać, jakimi sposobami oraz którymi typami słów oraz gestów powinno się im to wszczepiać. Przykładem niech będzie książka, którą napisaliśmy pod nazwą Informatorium szkoły macierzystej” (J. A. Comenii: *Didactica Magna*, Roz. 28)

Filozofowie i pedagodzy minionych okresów w swoich publikacjach podejmowali tematy, dotyczące problematyki rozwoju, wychowania i nauczania dzieci w wieku przedszkolnym. Z ich treści wyczuć można czystą i głęboką miłość do najmłodszego pokolenia. Wyrażały one przekonanie, że każdy ma prawo do wychowania oraz kształcenia, do własnego, osobistego rozwoju już od momentu narodzin. Mądrość ludzka oraz poziom wiedzy człowieka nie powstaje nagle. Jest to dzieło, które rozwija się, wzbogaca oraz udoskonala w ciągu całego ludzkiego życia. Osobowość człowieka kształtuje się zatem w złożonej integralności procesów wychowawczych. Do jakich rozmiarów dojdą i na jakiej podstawie rozwiną się dalej ludzkie wartości i osobowość człowieka, zależy od wielu czynników determinujących jego rozwój w poszczególnych fazach.

Przy kształtowaniu osobowości jednostki za decydujący uważa się okres przedszkolny. W tym wieku formują się elementarne podstawy ludzkich wartości, uczuć, miłości, umysłu, relacji oraz dojrzałości przyszłego dorosłego człowieka.

Słownik terminologiczny i objaśniający PEDAGOGIKA PRZEDSZKOLNA jest pierwszą specjalistyczną publikacją w Słowacji, Europie i na świecie, która kompleksowo prezentuje szeroki obszar wychowania oraz kształcenia dzieci w wieku przedszkolnym, *zdrowych oraz ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*. Publikacja w swojej treści zawiera syntetyczne fakty dotyczące tej problematyki.

Wychodząc z długookresowej oraz współczesnej absencji instytucji naukowej przystąpiono do tworzenia słownika terminologicznego i objaśniającego.

Wychowanie instytucjonalne ma bogatą – już 180-letnią historię. Słowacja należy do pierwszych krajów w Europie Środkowej, w których powstawały pierwsze instytucje dla dzieci w wieku przedszkolnym na początku XIX wieku. W porównaniu z krajami Europy Zachodniej, w których były zakładane instytucje wychowawcze o charytatywnej orientacji (sierocińce, przytulki, zakłady do opieki nad dziećmi itp.), pierwsze dziecięce ochronki w Słowacji rozpoczęły działalność w Bańskiej Bystrzycy (1829), w Bratysławie (1830) i w Trnawie (1832). Wyróżniały się tym, że były nastawione na wychowanie i kształcenie dzieci, przez nauczycieli (mężczyźni). Ochronki stały się wzorem dla dalszych krajów Europy. *Już w 1891 roku instytucje były po raz pierwszy w historii włączone do ustany skierowanej do rodziców – która zalecała obowiązkowo posyłać dzieci w wieku od 3 do 6 lat do ochronek.*

2. PRZEZNACZENIE I ISTOTA DZIEŁA...

Znaczące zmiany w rozwoju przedszkoli, stopniowym doskonaleniu treści wychowania i kształcenia, ich realizacji w praktyce pedagogicznej, legislatywie, jak również w wykształceniu i specjalistycznym przygotowaniu nauczycieli zaszły po 1945 roku. W treści tej publikacji podjęto próbę podkreślenia *ważności okresu wychowania przedszkolnego, biorąc pod uwagę tamtejsze lata.*

Słownik jest częścią literatury naukowej, przeznaczoną dla uczniów szkół średnich z profilem pedagogicznym, średnich szkół medycznych, studentów specjalizacji pedagogika przedszkolna oraz wczesnoszkolna (aktualnie powołaną na wszystkich wydziałach pedagogicznych uniwersytetów w Słowacji), dla nauczycieli przedszkoli i pierwszego stopnia szkół podstawowych. Nie zapomniano o rodzicach (przede wszystkim młodych matkach), o tych, którzy nie mają specjalistycznego wykształcenia pedagogicznego oraz o szerszej publiczności czytelniczej. Rodzice, nauczyciele i wszyscy zainteresowani znajdują w nim najbardziej podstawowe informacje o dziecku w wieku wczesnoprzedzkolnym, o jego wychowaniu oraz edukacji od narodzin aż do momentu pójścia do szkoły. Pierwsza część słownika zawiera charakterystykę dzieci zdrowych, druga natomiast odnosi się do dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych – tych niepełnosprawnych.

Istotę treści słownika stanowią hasła – dziecko – rodzina – przedszkole – wychowanie i kształcenie – nauczyciel. Szczególną uwagę zwrócono na wychowanie

i kształcenie dzieci w przedszkolach (powstanie, rozwój, współczesność) oraz cele, treści, metody, organizację, proces wychowawczo-dydaktyczny, legislację jak również misje nauczyciela placówki.

Słownik terminologiczny i objaśniający Pedagogika Przedszkolna w momencie powstania był częścią wielkiego projektu badawczego (23 słowników) – zadania grantowego pod nadzorem Głównej Redakcji „Encyklopedii pedagogicznej Słowacji” (EPS) z języka słowackiego: Pedagogická encyklopédia Slovenska (PES)] oraz Rady Naukowej d/s przygotowania Słowników terminologicznych i objaśniających (STO) przy Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu J. A. Komeńskiego w Bratysławie.

3. ETAPY I PRZEBIEG KONSTRUOWANIA SŁOWNIKA...

Jego tworzenie przebiegało w trzech etapach. Prace przygotowawcze rozpoczęły się na początku lat 90. Wówczas pracowałam w Katedrze Pedagogiki Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie. Rada Naukowa tegoż Uniwersytetu powierzyła mi funkcję tworzenia kompleksowego słownika. W wyniku przemian społecznych w połowie lat 90. Główna Redakcja *Encyklopedii pedagogicznej Słowacji* oraz Rada Naukowa przy Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Komeńskiego przestały istnieć a prace nad konstruowaniem dzieła zostały zatrzymane. Pod koniec lat 90. nad całym projektem „Tworzenie słowników terminologicznych oraz objaśniających” nadzór przejęło Słowackie Wydawnictwo Pedagogiczne [z org.: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – SPN]. Kolejny etap intensywnej pracy rozpoczął się pod koniec 1998 roku. Systematyczną pracę nad doбором nowych haseł oraz rewizji już wcześniej opracowanych rozpoczęłam dopiero w roku szkolnym 1999/2000.

W pierwszej wersji słownik miał składać się z 2173 pojęć, które były kolejno selekcjonowane i adiustowane. W rezultacie zredukowano ich liczbę. Skonstruowany został taki zestaw haseł (w kolejności 8 wersja), który został przedłożony recenzji. *W pierwszym etapie stopniowo wytypowane zostały hasła pierwszej, drugiej oraz trzeciej kategorii.*

Po zatwierdzeniu zestawu pojęć przystąpiłam do pozyskiwania ich autorów, co okazało się *bardzo trudnym zadaniem.* W słowackich przedszkolach pracowały wykwalifikowane nauczycielki z wykształceniem średnim (tylko sporadycznie z wykształceniem wyższym). Studia wyższe *o specjalizacji pedagogika przedszkolna*, ewentualnie *nauczycielstwo dla przedszkoli* odbywało się tylko w formie studiów zaocznych na Uniwersytecie Pavla Jozefa Šafárika w Preszowie (od 1974 roku) oraz na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie (lata 1976-1986). *Dopiero na początku lat 90. dzięki mojemu zaangażowaniu, rozpoczęły się studia na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu J. A. Komeńskiego w Bratysławie* (zaoczna forma studiów), *na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Trnavskiego w Trnawie.* Z wielką motywacją pomagałam organizować studia *na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Mateja Bella w Bańskiej Bystrzycy.* Kolejnym problemem była *absencja oddzielnej instytucji naukowej i z tym związana absencja naukowych pracowników – o specjalności pedagogika przedszkolna.* *Mimo, iż do 1990 roku na Słowacji było w 4 025 przedszkolach ponad 249 tysięcy dzieci (95% populacji) a w Słowackiej Akademii Nauk istniał*

Institut Pedagogiki Eksperymentalnej, obszar pedagogiki przedszkolnej nie był w ogóle doceniany i rozpowszechniany..

4. TRUDNOŚCI... ALE I WIELKA RADOŚĆ

Jako twórczyni słownika, zwróciłam się do pracowników szkół wyższych między innymi na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu J. A. Komeńskiego w Bratysławie, lekarzy, pracowników pedagogicznych na stanowiskach, zwłaszcza metodyków, inspektorów szkolnych, pracowników Instytutu Badawczego Psychologii Dziecięcej oraz patopsychologii w Bratysławie, Instytutów badawczych, Centrów Metodycznych, nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych oraz innych. Wielu współpracowników ze względu na trudności związane z opracowaniem treści oraz z różnymi innymi przyczynami zrezygnowało. Spotkałam się także z brakiem zainteresowania oraz motywacji do pracy ze strony wielu nauczycieli z przedszkoli, szkół podstawowych, średnich szkół pedagogicznych oraz kulturowych i szkół wyższych i innych pracowników oświaty. Wielokrotnie kierowałam prośby o wypracowanie konkretnych haseł. Wiele osób nie posiadało żadnych doświadczeń w tym zakresie. Bez jakiegokolwiek ukierunkowania oraz pokrycia finansowego (aż do jego całkowitego zakończenia) kontynuowałam dalej swoje zamierzenie, wkładając maksymalny wysiłek w ukończenie podjętego projektu, *uświadamiając sobie powagę oraz znaczenie jego wykorzystania w procesie wychowania oraz kształcenia dzieci prawidłowo rozwiniętych i tych o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Mając na uwadze konieczność pomocy nauczycielom, przybliżenia im nowych pojęć w dziedzinie pedagogiki przedszkolnej stanęłam na wysokości zadania. Duże trudności wystąpiły w 1989 roku, gdzie tworzenie literatury naukowej oraz działalność publikacyjna w czasopiśmie pedagogicznych była uciążliwa i wręcz niedostępna.*

Pojęcia związane z pedagogiką specjalną stanowiły jego zawartość od samego początku tworzenia dzieła. Pracując na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu J.A. Komeńskiego w Bratysławie, który w tym czasie jako jedyny tworzył podstawę pedagogiki specjalnej, zwróciłam się o pomoc do wszystkich nauczycieli akademickich. Pozyskałam wielu znakomitych pedagogów, którzy wcześniej opracowali Słownik pedagogiki specjalnej (Š. Vašek i zespół), wydany w roku 1994 jako pierwszy z przedstawionego pierwotnego projektu – 23 słownikom.

Na początku respektowano zasady metodyki, która ustalała podział haseł w kolejności alfabetycznej od litery A do Z. Sposób ten w treści tego słownika jawił się jednak jako nieuporządkowany i skomplikowany, co do orientacji pojęć ze względu na swoistość pedagogiki specjalnej i pedagogiki przedszkolnej. Dlatego też treść słownika zawarła w dwóch częściach: część I – hasła z dziedziny pedagogiki przedszkolnej; część II – hasła z pedagogiki specjalnej, w kolejności alfabetycznej.

Hasła dokładnie uporządkowałam według alfabetu słowackiego, łącznie ze znakami transkrypcyjnymi. Dalej podałam etymologię (pochodzenie, pierwotne znaczenie pojęcia i tłumaczenie nazwy haseł w języku angielskim, niemieckim, francuskim oraz rosyjskim. Gdy słownik był przygotowywany do wydania – w strukturze oraz w kierownictwie

wydawnictwa SNP w Bratysławie zaszyły priorytetowe zmiany. Pozyskanie środków finansowych przeszło na kierownika zespołu autorskiego – czyli mnie. Wysłałam pisma do 56 instytucji z prośbą o pomoc. Wynik był całkowicie niepomyślny. Nie rezygnowałam, dalej pokonując wszelkie trudności, prosząc instytucje, fundacje, pracowników administracji państwowej, w tym również niektórych posłów ówczesnego parlamentu o pomoc i udzielenie wsparcia sponsorskiego. Kolejno w latach 2005, 2006, 2007 zwróciłam się do Ministerstwa Szkolnictwa o przyznanie grantu KEGA. W grudniu 2006 *osobiście oraz pisemnie poprosiłam wszystkich Dziekanów Wydziałów Pedagogicznych w Słowacji o wsparcie sponsorskie.*

5. OSTATNIE PRACE...

W styczniu 2007 na prośbę odpowiedział tylko *prof. PhDr. ThDr. Amantius Akimjak, PhD., Dziekan Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Katolickiego w Rużomberku.* Jego odpowiedź była jednoznaczna i zadowolająca. *Umożliwił mi wydanie słownika w Ośrodku Edycyjnym Wydziału Pedagogicznego. Pod koniec 2007 roku tworzenie haseł w ostatecznej wersji zostało zakończone. W 2008 roku słownik został zlecony do druku.*

Jestem bardzo wdzięczna wszystkim 215 autorom haseł – naukowcom, słowackim pedagogom Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Katolickiego w Rużomberku, profesorom, doktorom, pedagogom z uczelni polskich (Z. Bauman, F. Bereźnicki, C. Czapów, S. Jedlewski, J. Doroszevska, W. Dróżka, J. Karbowniczek, A. Klim-Klimaszewska, M. Królicza, J. Krzyżewska, B. Niemierko, K. Obuchowski, W. Okoń, W. Puślecki, J. Reykowski, B. Śliwerski, B. Wilgocka-Okoń, M. Zahorska, J. Zubelewicz), z uniwersytetów partnerskich na Węgrzech za ich opracowanie w trzecim, a zarazem ostatecznym etapie wydania dzieła.

W słowniku nie ma wszystkich współczesnych pojęć z szerokiego zakresu pedagogiki przedszkolnej. W całości zawiera on ponad 2 700 haseł oraz 900 stron. Poprzez jego zawartość podkreślono ważność i istotę wieku przedszkolnego. Jednocześnie udzielono odpowiedzi dla tych, którzy dotychczas wychowania przedszkolnego w przedszkolach nie doceniali, nie akceptowali oraz nie przypisywali mu priorytetowego znaczenia w rozwoju dziecka.

Jako Autorka przyjmę z wdzięcznością od czytelników oraz użytkowników uwagi, propozycje i wnioski, które będzie można w dalszym etapie uzupełnić i zaakceptować. Wszystkim czytelnikom oraz użytkownikom słownika życzę pomysłnej oraz inspirującej pracy z tym dziełem”.

*„To co robimy, jest tylko kroplą w oceanie.
Jednak gdyby tej kropli zabrakło, ocean byłby o nią uboższy”.*
Matka Teresa z Kalkuty

Dzieło to dedykuję wszystkim tym, którzy codziennie wkładają wiele wysiłku, trudu oraz cierpliwości w wychowanie, opiekę i edukację naszych najmłodszych, najważniejszych i najukochańszych dzieci, robią to z wielkiej miłości – dbając o wspólną, dalszą przyszłość.

Valentina Trubiniová